

[Vztah mezi uspořádaností skutečnosti a poznání]

Ladislav Hejdánek

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1962\]](#)

- ♦ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 23. 4. 1962
- ♦ philosophical diary – record, Czech, origin: 23. 4. 1962

Jiří Zeman: Poznání a informace, P[ra]ha 1962.¹

str. 50: Objektivní realita tvoří složitě uspořádaný systém, který je zobrazován poznáním jako méně uspořádaným systémem (máme-li na mysli zhrubený odraz). ... [S]tupeň uspořádanosti světa stále převyšuje stupeň uspořádanosti tohoto poznání, který se blíží k prvému pouze asymptoticky.²

str. 26: Organizovanost, uspořádanost hmoty tedy roste vrstvením, odrazem, „mnémickou“ schopností hmoty a jejím nejvyšším stupněm je nejvýše organizovaná hmota – lidský mozek, který je nadán nejvyšší formou pohybu – vědomím, myšlením a poznáním.³

- 1) Je třeba zjistit povahu okolností, při nichž je systém o nízké entropii zapojen do širšího systému o vyšší entropii. Co z toho plyne pro entropii výsledného systému? A konkrétně: lze říci o objektivní realitě, že její uspořádanost (tj. negativní entropie) je vyšší než uspořádanost kteréhokoli v ní obsaženého systému?
- 2) Jestliže mírou uspořádanosti rozumíme míru odchylnosti od nejpravděpodobnějšího stavu, pak je zřejmé, že bude třeba rozlišit dvě věci: jednak entropii celého systému, jednak entropii určité jeho složky. Je totiž neobyčejně významné, že negativní entropie v pravém smyslu není vlastností celku, celého systému, nýbrž že je soustředěna, centrována na určitá místa, takže můžeme mluvit o centrech negentropie.
- 3) Při kvantifikaci by se proto vedle průměrné entropie celého systému měla uvažovat nejnižší entropie dosažená v některém jeho podsystému a měla by existovat míra pro tuto centrovanou (nikoli tedy průměrnou) negentropii.
- 4) Srovnáváme-li proto uspořádanost objektivní reality jako celku s uspořádaností poznání, resp. s uspořádaností mozku (což je třeba ovšem velmi důkladně rozlišovat – zvláštní zmínka!), pak je ovšem možno říci, že negentropie celku reality pravděpodobně nepatrně stoupá, jestliže dochází k vývoji poznání, ale že negentropie samotného poznání stoupá daleko rychleji. Jinak řečeno: entropie celku reality klesá, jestliže – ovšem *ceteris paribus* (což jest právě nedokázaný předpoklad) – klesá entropie kterékoli její části. Každé stoupání negentropie však je centrováno, tj. nikdy se neděje v průměru, rovnoměrně rozloženo po celém velkém systému. Proto negentropie vždy dosahuje na některých místech vrcholů, i když otázku podmínek takového procesu necháváme zatím stranou.
- 5) V poznávání „odrážíme“ z objektivní reality především její negentropii. Pokud neuvažujeme nic dalšího, pak v zásadě není vyloučeno, že lze při tomto „odrážení“ dojít vývojem až k stavu, v němž určité oblasti objektivní reality (tj. např. vše s vyloučením živého) zůstávají ve své negentropii hluboko pod negentropií odrážejícího subjektu (resp. negentropií

¹ J. Zeman, *Poznání a informace. Gnoseologické problémy kybernetiky*, Praha 1962. – Pozn. red.

² Tamt., str. 50. – Pozn. red.

³ Tamt., str. 26. – Pozn. red.

společenského poznání), takže může být ona část objektivní reality dokonale rozpoznána. (Přesně to ovšem neplatí, protože s vyloučením oblasti živého vlastně musíme vyloučit veškerou realitu, neboť cosi elementárně živého [či před-živého, z čeho živé vzniká] je přítomno všude.)

- 6) Můžeme uzavřít: poznání je ve své organizovanosti, uspořádanosti před celkem objektivní reality, tj. převyšuje její uspořádanost. Formální problém, zda právě tím nepřidává na organizovanosti celku reality, lze řešit jednak Russellovým typovým pravidlem, jednak důkazem (který je třeba najít nebo provést), že entropičnost (či negentropičnost) systémů náležejících do vyššího super-systému se nesčítá (tj. že přidávání systémů o nižší negentropii k systému o nižší entropii nesnižuje celkovou entropii).

620423